

BIBLIOGRAFIA

- WOJTYŁA, K. (1994). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Seria: Człowiek i Moralność, t. 4. red. T. Styczeń, W. Chudy, J. W. Gałkowski, A. Rodziński i A. Szostek. Lublin: TN KUL.
- CZACHOROWSKI, M. (2024). Personalizacja wychowania społecznego – cielesność jako sfera osobowa. Ujęcie Karola Wojtyły. W: T. Bojarska-Szot i J. Szot (red.), *Przewodnik pedagogiki społecznej Jana Pawła II. Człowiek* (s. 98–126). Zamość: Officina Simonidis-Wydawnictwo Akademii Zamojskiej.
- GONDEK, P. (2024). Karola Wojtyły/Jana Pawła II koncepcję ludzkiego dążenia do szczęścia w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. W: T. Bojarska-Szot i J. Szot (red.), *Przewodnik pedagogiki społecznej Jana Pawła II. Człowiek* (s. 127–152). Zamość: Officina Simonidis-Wydawnictwo Akademii Zamojskiej.
- SKRZYNIARZ, R. (2024). Wzory i wzorce osobowe w pedagogice społecznej Jana Pawła II. W: T. Bojarska-Szot i J. Szot (red.), *Przewodnik pedagogiki społecznej Jana Pawła II. Człowiek* (s. 153–187). Zamość: Officina Simonidis-Wydawnictwo Akademii Zamojskiej.
- SKRZYDLEWSKI, P. Rolą edukacji w kształtowaniu rozumności ludzkiej. W: T. Bojarska-Szot i J. Szot (red.), *Przewodnik pedagogiki społecznej Jana Pawła II. Człowiek* (s. 219–244). Zamość: Officina Simonidis-Wydawnictwo Akademii Zamojskiej.
- DEUBACZ, W. (2024). Pedagogika społeczna Jana Pawła II i jej rola w kształtowaniu wolności człowieka. W: T. Bojarska-Szot i J. Szot (red.), *Przewodnik pedagogiki społecznej Jana Pawła II. Człowiek* (s. 245–281). Zamość: Officina Simonidis-Wydawnictwo Akademii Zamojskiej.

EWA DOMAGAŁA-ZYŚK, *Dostępna edukacja akademicka*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2023, ss. 131. ISBN: 978-83-8288-137-0.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped25173.12>

Dostępna edukacja akademicka jest jedną z nowszych publikacji książkowych Wydawnictwa KUL. Jej autorką jest dr hab. Ewa Domagała-Zyśk, prof. KUL, pracująca w Katedrze Pedagogiki Specjalnej. Treści książki są rezultatem wieloletnich obserwacji, działań edukacyjnych oraz analiz i badań nad takimi zagadnieniami, jak percepcja i stereotypy niepełnosprawności, dydaktyka dostępna, edukacja zdalna, integracja, edukacja włączająca, wsparcie społeczne czy tutoring akademicki. Autorka tego obszernego opracowania odwołała się do własnych doświadczeń w pracy nauczyciela akademickiego, pedagoga specjalnego oraz nauczyciela języka angielskiego. Wykorzystała również liczne badania na temat sytuacji studentów z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi, jak również trendy zmian na uczelniach krajowych i zagranicznych polegające na kreowaniu – w atmosferze inkluzji i „kultury dostępności” – pozytywnie rozumianych przestrzeni edukacyjnych.

Publikacja została podzielona na cztery rozdziały. Rozdział pierwszy ukazuje nowe podejście do dydaktyki akademickiej, którego początki rozwinęły się w Stanach Zjednoczonych. Autorka wyeksponowała wspólnotowy komponent środowisk uczenia się, w których osoba niepełnosprawna, przewlekle chora czy mająca specjalne potrzeby edukacyjne może czuć się ich pełnoprawnym uczestnikiem. Jest to możliwe dzięki uznaniu, iż odpowiednie zasoby, strategie motywacyjne i metodyczne czynią nauczycieli i uczących się – niezależnie od stanu zdrowia, ograniczeń fizycznych, psychicznych oraz społecznych – środowiskiem aktywnej, pozytywnej wymiany. Pozwalają na to różne modele dostępnej dydaktyki akademickiej, częściowo opisywane wcześniej w literaturze, które Autorka kolejno przybliżyła: od modelu uczenia się z doświadczenia (por. Kolb i Kolb, 2022) poprzez model odwróconego uczenia się (por. Awidi i Paynter, 2019), TPACK-Technology, Pedagogy and Content Knowledge (por. Rosenberg i Koehler, 2015) i I-TPACK- Inclusive Technology, Pedagogy and Content Knowledge (por. Dare i Nowicki, 2018) po model projektowania uniwersalnego w edukacji (por. Canter i in., 2017). Wszystkie te modele, co jest wartością dodaną, mogą mieć praktyczne zastosowanie nie tylko w warunkach szkolnictwa wyższego, o czym będzie mowa dalej.

Rozdział drugi charakteryzuje generację, która obecnie rozpoczyna studia. Jest to z jednej strony pokolenie bardzo silnie związane z nowoczesnymi technologiami, komunikujące się w sieci, wyżej ceniące sobie życie osobiste niż zawodowe, a z drugiej strony – mniej odporne od poprzednich pokoleń na krytykę i niepowodzenia. Uświadamia to, jak ważne jest spojrzenie na studentów niepełnosprawnych i przewlekle chorych także przez pryzmat ich cech pokoleniowych, których wskutek swoich dysfunkcji nie tracą. W rozdziale tym prześledzony został proces studiowania w obrazie niepełnosprawności i choroby, z zaakcentowaniem nowych zjawisk i stojących za nimi motywacji. Świat się zmienia, coraz bardziej jest w nim obecny cywilizacyjny i technologiczny postęp. Zmieniają się też potrzeby i oczekiwania młodych. Przeobrażeniom ulegają uczelniane aktywności i stosowane praktyki. Następnie Autorka opisuje takie zjawiska, jak: ujawnianie oraz nieujawnianie niepełnosprawności, samorzeczność, bariery świadomościowe, mikroagresja. Wciąż nie są one kompleksowo ujmowane w dostępnej literaturze, co czyni ten fragment publikacji nowatorskim, skłaniającym przyszłych badaczy do szerzej zakrojonych badań. Jedną z przesłanek, by je podejmować, jest to, że w przestrzeni publicznej niepełnosprawność nadal bywa tematem tabu, a osoby niepełnosprawne doświadczają przekraczania ich strefy komfortu, co generuje frustrację, gniew, obniżenie poczucia własnej wartości, a te demotywują do kontaktów międzyludzkich, kojarzących się im z ekspozycją na chroniczny stres.

Autorka w rozdziale trzecim bada dostępność edukacji akademickiej, a zwłaszcza formy wsparcia skierowane do studentów z niepełnosprawnością. Podkreśla znaczenie indywidualnych programów wsparcia, w których studenci niepełnosprawni są włączani w ich tworzenie, realizowanie i ewaluację. Pokazuje w jaki sposób dostosowywać i modyfikować różne rozwiązania techniczne oraz metodyczne na wyższe uczelnie, by realizować swego rodzaju standardy dostępności oraz wsparcia poczynając od etapu rekrutacji, poprzez realizację programów kształcenia, dobór sposobów weryfikacji wiedzy i umiejętności, a na wsparciu w odnalezieniu się na rynku pracy skończywszy. Wątki te można uznać za bardzo przydatne dla nauczycieli-praktyków, a także specjalistów, pracowników administracji, obsługi, ich zwierzchników, którzy na co dzień współtworzą wizerunek danej instytucji edukacyjnej, a mając do czynienia z osobami niepełnosprawnymi i chorymi, odpowiadają za racjonalne dostosowania oraz modyfikacje: dydaktyczne, organizacyjne, architektoniczne i inne.

W rozdziale czwartym publikacji został ujęty model edukacji dostępnej dla studentów z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi. Autorka zasygnalizowała między innymi służące temu odpowiednie zapisy dokumentacji uczelni, jej misji i wizji. Aby je odpowiednio realizować, należy działać spójnie i wielotorowo, nie tylko na gruncie przekazywania i sprawdzania wiedzy, lecz także organizowania wsparcia lokalowego, materialnego, organizacyjnego, informacyjnego dla niepełnosprawnych, przewlekle chorych i ich bliskich. Działania takie budują pozytywny klimat uczelni oraz sprzyjają rzeczywistej personalizacji studiów. Ma to fundamentalne znaczenie, gdy student ma ograniczenia, nierzadko na stałe się leczy i rehabilituje, być może ma traumy związane z wcześniejszą edukacją, relacjami międzyludzkimi, boryka się z niską samooceną i przez to jest bardziej narażony na ryzyko przerwania nauki wskutek demotywacji, poczucia wykluczenia, obniżonego poczucia jakości życia. Nie sposób pominąć marginalizowanego nadal problemu wchodzenia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych na rynek pracy, co uczelnia, starając się o miano dostępnej, powinna uwzględniać w zakresie swoich działań, zarówno poprzez wsparcie informacyjne, jak i organizacyjne, np. pomoc w odbyciu staży. Postulat ten wydaje się szczególnie naglący, jeśli weźmiemy pod uwagę stereotypowe i nader krzywdzące postrzeganie niepełnosprawnych w naszym kraju, zakładające, iż pomimo zdobytego wykształcenia nie nadają się oni do pracy, nie są dobrymi pracownikami, natomiast ich praca z punktu widzenia państwa jest zbyt kosztowna ze względu na konieczność zapewniania im specjalnych warunków. Aby móc realizować tak liczne postulaty sprzyjające osobom z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi, konieczne są szkolenia kadry oraz zaangażowanie uczelni w systematyczne badania naukowe nad niepełnosprawnością. Z lektury tego

rozdziału można wywieść przekonanie, iż korzystanie w badaniach pedagogiki specjalnej z osiągnięć i badań nauk pomocniczych (psychologii, kognitywistyki, socjologii, prawa, zdrowia publicznego, czy medycyny) jest naturalnym zadaniem przypisanym szkolnictwu wyższemu. Inspirowanie zaś badań m.in. nad dostępnością uczelni, sytuacją i procesem edukacji jej niepełnosprawnych i chorych przewlekłe studentów, może prowadzić do wypracowania skuteczniejszych rozwiązań przydatnych w edukacji, rewalidacji, rehabilitacji, terapii, które będą służyły w przyszłości w sensie obiektywnym, chociażby instytucjonalnym, organizacyjnym, społecznym oraz subiektywnym: w konkretnych, indywidualnych przypadkach. Uzupełnieniem wspomnianych rekomendacji jest przywołanie przez Autorkę innowacyjnych przykładów rozwiązań zapewniających dostępność studiowania: wsparcia przez asystenta uczenia się (University of Groningen), surdologlottodydaktyki akademickiej (KUL) oraz programów zdalnego studiowania (Open University of Catalonia). Ich założenia i komponenty mogą być z powodzeniem wdrażane w wielu innych środowiskach – pod warunkiem, że sama idea dostępnej edukacji będzie nie tylko właściwie rozumiana, lecz nade wszystko konsekwentnie i efektywnie urzeczywistniana.

Ciekawym pomysłem w omawianej książce jest włączenie mini-podrozdziałów „Z doświadczeń własnych i cudzych”, które zawierają informacje i wskazówki rozwiązań różnych problemów, np. planowania zajęć z grupą, w której są osoby niepełnosprawne. Uzmysławiają one, że świat studentów niepełnosprawnych i przewlekłe chorych jest pełen wyzwań i niekiedy nawet prozaiczne rozwiązania, gesty dobrej woli ze strony nauczycieli akademickich lub organizatorów konferencji mogą przyczynić się do budowania atmosfery zrozumienia, poczucia przynależności do uczelni, jak również realnej integracji pełnosprawnych i niepełnosprawnych, zdrowych i chorych. Skłania to do praktycznych, refleksyjnych odniesień do zagadnień takich, jak: dydaktyka doskonała, personalizacja edukacji, edukacja odwrócona, sztuczna inteligencja, inkluzja treści kształcenia. Nierzadko są one z powodzeniem wdrażane, lecz realizujący nie zdają sobie sprawy, że mają swoje miejsce w naukowej nomenklaturze oraz empirii. Lektura książki Ewy Domały-Zyśk może takie osoby ośmielić, pokazać odpowiedni kierunek działań na rzecz niepełnosprawnych i przewlekłe chorych oraz z ich aktywnym udziałem.

Walorem publikacji jest jej przystępność, pomimo nawiązywania do wielu złożonych problemów i terminów. Są one istotne nie tylko z punktu widzenia osób zatrudnionych na uczelniach wyższych, lecz także nauczycieli, pedagogów i psychologów szkół wszystkich szczebli. Do grupy potencjalnie zainteresowanych poruszonymi zagadnieniami zasadne byłoby włączenie działaczy społeczno-oświatowych, inicjatorów tzw. przestrzeni młodych, centrów rozwoju młodzieży, pracowników fundacji działań edukacyjnych, stowarzyszeń na rzecz

dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami oraz chorobami przewlekłymi. Wszak w ramach swojej działalności niejednokrotnie dotyczą oni kwestii tworzenia dostosowań, wspierania inkluzji oraz budowania wspólnot zorientowanych na różne cele służące niepełnosprawnym i przewlekle chorym.

Pozycja autorstwa Ewy Domagały-Zyśk niewątpliwie wpisuje się w ogromne zapotrzebowanie na pogłębioną refleksję dotyczącą elastycznych środowisk uczenia się. Dzięki niej czytelnik zyskuje nowoczesny, całościowy, a zarazem interdyscyplinarny obraz wielu zjawisk znamionujących ewolucję szkolnictwa wyższego w kierunku jak najbardziej odpowiadającym na potrzeby studentów i eliminującym ryzyko wykluczenia ze względu na stan zdrowia. W opracowaniu wielorako uzasadniona została idea wspólnotowego i relacyjnego charakteru uczelni przyjaznej studentom niepełnosprawnym i przewlekle chorym. Idea ta skłania do podejmowania jeszcze bardziej kompleksowych i zdecydowanych działań w instytucjach szkolnictwa wyższego na rzecz wsparcia tych ostatnich. Ze względu na wielowątkowy charakter, publikację tę można zarekomendować zwłaszcza osobom związanym z szeroko rozumianą edukacją, zarówno teoretykom, jak i praktykom: nauczycielom, pedagogom, kadrze zarządzającej, a także studentom pedagogiki specjalnej, psychologii oraz socjologii.

Otwarty charakter publikacji podkreśla brak typowego zakończenia. W zamian przytoczono fragment – nieprzypadkowo dobranej – melancholijnej piosenki z repertuaru Grzegorza Turnaua pt. *Naprawdę nie dzieje się nic* z tekstem Michała Zabłockiego. Autorka pozostawia czytelnika w zaufaniu do jego otwartości na doświadczenia własne i cudze. Krótko podsumowuje, iż podejmowane zagadnienie jest zbyt wieloaspektowe, by można było je wyczerpać na łamach jednej publikacji. Winny zawsze towarzyszyć jej jednak: odpowiedzialność i wrażliwość kadry uczelni, świadomość wyzwań, nieustanne rozwijanie konstruktywnych doświadczeń i intuicji oraz poczucie ważności każdego przyjaznego gestu w stronę tych, którzy mimo własnych ograniczeń, podjęli trud wejścia w środowisko akademickie i zasługują w nim na wsparcie, empatię, wzorce godne naśladowania. Książkę zamyka bogaty wykaz literatury z zakresu pedagogiki specjalnej, dydaktyki, psychologii oraz szkolnictwa wyższego.

Monika Kwiecień-Glaz

Szkola Doktorska KUL

e-mail: monikaannakg@o2.pl

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1875-2547>

BIBLIOGRAFIA

- AWIDI, I. T., i PAYNTER, M. (2019). The impact of a flipped classroom approach on student learning experience. *Computers & Education*, 128, 269–283. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.09.013>
- CANTER, L., KING, L., WILLIAMS, J., METCALF, D., i MYRICK POTTS, K. (2017). Evaluating pedagogy and practice of universal design for learning in public schools. *Exceptionality Education International*, 27(1), 1–16. <https://doi.org/10.5206/eei.v27i1.7743>
- DARE, L., i NOWICKI, E. (2018). Strategies for inclusion: Learning from students' perspectives on acceleration in inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 69, 243–252. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.10.017>
- DOMAGAŁA-ZYŚK, E. (2023). *Dostępna edukacja akademicka*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- KOLB, A. Y., i KOLB, D. A. (2022). Experiential learning theory as a guide for experiential educators in higher education. *Experiential Learning & Teaching in Higher Education*, 1(1), 7–44. <https://doi.org/10.46787/elthe.v1i1.3362>
- ROSENBERG, J., i KOEHLER, M. (2015). Context and technological pedagogical content knowledge (TPACK): A systematic review. *Journal of Research on Technology in Education*, 47(3), 186–210. <https://doi.org/10.1080/15391523.2015.1052663>

EWA DOMAGAŁA-ZYŚK, ALEKSANDRA BOROWICZ (red.), *Uczyć (się) o niepełnosprawności i wspieraniu. Księga Katedry Pedagogiki Specjalnej KUL w czterdziestolecie powstania Katedry*, Lublin: Wydawnictwo Naukowe Episteme, 2024, ss. 485. ISBN: 978-83-67843-30-0.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped25173.13>

Inspiracją do stworzenia omawianej publikacji było 40-lecie Katedry Pedagogiki Specjalnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. W związku z tym czytelnik odnajdzie w niej opis historii i codziennego funkcjonowania Katedry oraz wybrane teksty badawcze i dydaktyczne powstałe na przestrzeni pracy kilku pokoleń osób z nią związanych.

Po wstępie do książki zamieszczono logo Katedry Pedagogiki Specjalnej KUL. Otwarta książka symbolizuje proces intensywnego uczenia się. Roślina wzbudza skojarzenia ze wzrostem i rozwojem osób tworzących środowisko Katedry. Dłonie są metaforą umiejętności i talentów wykorzystywanych w codziennej pracy. Gest chronienia małej rośliny symbolizuje opiekę i wsparcie. Listki pomyślano jako symbol wzrostu człowieka pod względem fizycznym, społecznym, emocjonalnym, poznawczym, komunikacyjnym, moralnym i duchowym.